

М. Б. Біліченко

1889.

ВІРХА.

КОМПОНУВАННЯ

Катерини Соколовської.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

—
1871.

КОМПОНОВАННЯ

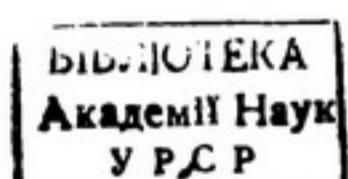
Катерини Соколовської.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

—
1871.

Дозволено Цензурою С -Петербургъ, Апрѣля 10 дня 1870 года.

ВО 03646

Типографія М. Федорова, Гороховая ул. на углу Садовой,
№ 33—45.

Люди.

Людімъ завидно,
Люди нелюблять,
Якъ кого дуже
Другі шанують.

Всіхъ привітають
І всіхъ голублять,
Тілько не часто
Що-сь вони люблять.

Міцьно жжимають
До свого серця;
Воножъ холодне,
Мертвє — не бьетця.

Добре що зроблять,
Такъ — помелившись,
Імъ тоді нудно,
Не похвалившись.

Дубъ.

Чого, старий дубе,
На бікъ похилився,
Чи мо' вже па світі
Стояти втомився?

Стоішъ та марніешъ,
Тихенько гудешъ...
Чи може ти зъ вітромъ
Розмову ведешъ?—

Ты мовишъ: „Колись то“
„Я радоші знатъ
„І тінню густою
„Я землю вкривавъ.“

„І лисття зелене
„Кропила роса,
„Неначе привітна
„Та рідна слеза.“

„І сонце гаряче
„Своімъ проміннямъ
„Кохало, ласкало
„Неначе рідня.“

„Въ версі соловейко
„Гніздо завивавъ

„І пісню любельку
„Вінъ грімко співавъ.“

„І місяць по небу
„Тихесенько пливъ,
„Та лисття зелене
„Мое серебривъ.“

„Якъ бура по степу
„Ярилась та вила,
„У лісъ забігала,
„Мене ворушила,“

„А я сановито
„Кивавъ головою:
„Не жди собі, буйла,
„Відъ мене поклону...“

„Теперъ поламались
„Міцьні мої віття
„І сікъ до коріння
„Відъ старости висохъ.“

„Кора обтрусилась,
„Струхлявіло серце,
„І одудъ на версі,
„Умене ведетця.“

„Гудуть та літають
„До мене шершні,
„І въ мене для себе
„Гніздо завили.“

Доживъ до недолі
На старості дубъ;
Знай, одудъ голосе
Надъ нимъ: худо тутъ!

По глину.

Козакъ чорнобривий
Въ сіренъкій свитині
Село проїжжає
Й гукає: "по глину!„

На возі чумацькімъ
Драненька ряднина
Ледве закриває
Червоную глину.

Козакъ підганяє
Ліниву скотину—
„Щобъ, щобъ, ледацюги,
„По глину, по глину!“

Ажось підвернувъ вінъ
Волівъ до хатиці,
Тай крикнувъ ще дужче—
„По глину, по глину!“

Виходе до него
Кохана дівчина.
„Яка жъ ти пишная....
„По глину, по глину!“

—По чому за ківшикъ,
Кажи, козачино!
„Підіждешъ, невірна...
„По глину, по глину!“

„Для иячихъ копійка,
„Для тебе алтий
„За те, що ти любишъ
„Другого... по глину!“

—Та ну, незадержуй,
Кажи миї ціну.
„Стрівай лишењь трохи...
„По глину, по глину!“

—Тебе жъ я кохала,
Тебе я любила...
„Та ну не бреши лишъ...
„По глину, по глину!“

„Для чогожъ прислати
„Сватівъ ти веділа
„Грицькові Шандобі?
„По глину, по глину!“

—Та мати зайлa,
Чи я жъ тому винна?
„Булобъ не коритись...
„По глину, по глину!“

„Прощай, зоставайся,
„Невірна дівчино,

„А нутре лишъ начі
„По глину, поглину!“

Козакъ той поїхавъ,
А білній дівчині
Вчувалось ще довго:
„По глину, по глину!“

Осінь.

Зажурилось синє небо,
Хмари сірі плачуть,
Зірки ясні поховались,
Щобъ тихъ слізъ небачить.

Сумне небо, воно плаче,
Літо провожає;
Небо літо полюбило,
Літо-жъ утікає.

Зажурився й лісъ темненький
Листя пожовтіло;
Его гости веселенькі
Въ ирій полетіли.

І къ землі сирій склонившиесь,
Лісъ, мовъ, думу дума,
Наче тяжко зажурився,
Наче й світъ нелюбий.

Де ни взявся вітеръ буйний,
Въ полѣ ставъ шуміти,
Лісъ, забувши свої думи,
Почавъ гомоніти:

„Злай товаришъ, здоровъ бувъ!
„Відкіля нахлинувъ,
„Де, гульяю, бушувавъ ти,
„Край який покинувъ?“

„І чого до насъ холоднимъ
„Знову ти вернувся?
„Ми вже думали, що досі
„Ти мо' схаменувся,
„Ти жъ і досі тольке й знаєшъ,
„Крутишъ та ламаешъ.....“

— „Такъ для чого жъ розростався
„Тамъ, де я гуляю;
„Знавъ же ти, що я холодний,
„Знавъ, що все ламаю?“

— „Геть відсіля, враже впрямий,
„Хочу я гуляти,
„На просторі силу жваву
„Мушу попитати!“

„Ні, незгонешъ ти насъ відсіль,“
Загріміли дуби,
„Для набігу твого злого,
„Міцьні наші груди!“

Розігнався вітеръ сильно,
Тай на лісъ помчався,
Туже, плаче, якъ дитина,—
Лісъ забунтувався.

І махає лісъ сердито
Голими віттями:
„Не попустимъ наругатись
„Ворогу надъ нами!“

І отакъ въ сердитімъ спорі
Гуде лісъ і вітеръ:
Вітеръ каже— дай простору,
Лісъ стоїть за волю.

~~~~~

На хуторі.

На крутій горі темніє,
Мовъ стіна та,—лісъ,
Въ німъ високо и роскішно
Дуби розрослись.

Близько гаю, підъ горою
Зеленіє садъ;
А въ саду тому хороми
Паньскії стоять.

І на супроти хоромівъ
Гори та яри

Стоять сумно, мовъ сторожа,
Оселі сеі.

Видні голії іхъ ребра
Въ чистому ставу;
Наче дивлятца на вроду
Марнуло свою.

На ставу, ажъ кінці греблі,
Невеличкий млинъ,
Й за млиномъ тимъ по надъ ставомъ
Може-зъ п'ять хатинъ.

І не давно, ще до волі,
Що-сь вчинилось тамъ,
У тімъ місці, въ тихъ хоромахъ,—
Розсказати вамъ?

Жила въ тихъ хоромахъ удівонька пані,
Бувъ въ неі одинчикъ—синокъ.
Було ему мабуть, такъ роківъ ізъ десять,
І зъ малку любивъ вінъ крепацькихъ дітокъ.

Оце було вийде у празникъ на хутіръ,
Збере іхъ до себе й почне поділять
Добромъ своімъ паньскимъ и сердився дуже,
Якъ здума хто руку ему щіловатъ.

„Не треба, не треба,“ кричить мовъ чмаленний,
„Одно мині нужно—любіте мене.
„Чи любете пана?“ и крикнуть маленькі:
„Якъ батька та матіръ кохаемъ тебе!“

А вінъ усміхнется на речі ці тихо,
Повернется, піде въ хороми уп'ять,
Головоньку схиле і йде, скілько видно,
А вслідъ ему діти— „кохаемъ,“ кричать.

І скоро матуся, зъ гіркими слезами,
У городъ на вчення его відвезла.
Вернулась— ій сумпо, й вона для розваги
Маленьку сирітку въ хороми взяла.

Сиріочка Стека була собі брава,
Смирненська, та тілько якось-то чудна.
Ніколи у ігри вона немішалась,
На вулицю вийде тай сяде одна.

А бо де й присяде до діда Степана,
Ручата ті згорне і въ очі зорить,
Та пильно вже, пильно его запитає:
„Зъ чого, діду, сонце, що ясно горить?“

„Тай те ще, дідусю, зъ чого оте небо
„І сірі хмари, що дощъ зъ нихъ іде?
— „А Бо'зна, дитино, ми те тілько знаємъ,
„Що росу та дощикъ намъ Госпідь дає“.

Ото і взяла, бачъ, сирітку цю пані,
Тай грамоті уче,—вона приліжа.
Ласкає старенська за пе ії дуже
І гарно такъ Стеку, якъ дочку зряжа.

Якъ синъ ізвернувся, ему похвалилась,
Що браву й розумну крепачку знайшла,

І, баче що сину вона полюбилась,
Учити, до часу, ему віддала.

Паничъ заходився учить ії щиро
Труднимъ та химернимъ наукамъ якимъ-сь,
Въ сиріточки серце відъ нихъ закипіло
І въ карихъ очицяхъ огонь засвітивсь.

Про все запитає вона слого пана:
Про місяць, про сонце, про ясні зірки,
Про землю велику, про сизі тумани—
І все ій товкує паничъ говіркий.

Чімъ дальшъ, усе більше впередъ іде Стеха,
Бо дуже розумна була на біду,
І стала ще гірше сумна яка-сь дума
Відпітись на бліdnіmъ та бравімъ виду.

Чимало минуло моторного часу—
Вже виросла Стеха й паничъ доучився,
Вернувшись до дому і зъ матірю жити
У хуторі нашімъ таки поселивсь.

Такий-же все марний, такий невеселий,
Якъ перше маленькимъ колись-то бувавъ.
Зъ ружжомъ скрізь по полю, відъ ранку до ночі,
Якъ лишній на світі, одинъ вінъ блукавъ.

До дому звертався, а Стеха вже ждала
Давно ажъ за ставомъ далеко его,
І словомъ ласкавимъ, якъ слідъ, привітала
Сумного, якъ лихо, паночка свого.

Вінь прийде втомившись,—вона поспішає,
Рушницю важкую у него бере.
А вінь усміхнетця, і тая усмішка
Якъ блискавка ніччу у хмарі блисне.

Оттакъ Стеха часто его зустрічала,
Зъ жалемъ та зъ журбою дивилась вона,
Якъ панъ той нудьгує на білому світі,
Неначе для него і втіхи нема.

Питалась—не каже, а тілько погляне
На неї приязнімъ поглядомъ такимъ,
Зхитне головою та тихо промове:
„Одна вона рідна тимъ думкамъ моімъ“.

Ажось разъ зустріла —іде веселіший
І вісню козацьку негрімко співа;
Якъ зблизився дуже, взявъ міцно за руку—
„Ти, Стехо, на віки—на віки моя!“

І чмокнувъ вінь въ чоло сирітку крепачку,
Промовивъ: „ти доля, ти щастя мое!
„Усе я покину, все занехаю,
„Одну не заставлю я тілько тебе!“

„Хочъ въ мене є розумъ, я знаю, чималий,
„І серце гаряче Господь мині давъ;
„Та що-жъ не наситю іхъ, Стехо, ніколи,
„Учився багацько й не все ще узнявъ.“

„І ка'ця все мало, я, бачешъ, марнію,
„Неначе орломъ бы на небо злітавъ,

„Щобъ въ Бога спитати про те, що не вмію,
„Що Богъ відъ розумныхъ ще й досі хова.“

„Та й те іще тяжко—погляну на вкруги,
„Бажавъ би я жити, та тільке не такъ.
„Згубивъ-би, розвівъ ту тяжку наругу,
„Що зъ сумомъ виносе зігнутий крепакъ.“

„За що і для чого на силу міцьную,
„Неначе на смирнихъ робочихъ волівъ,
„Ярмо наложили іхъ братіки—люде,
„Хіба-жъ такъ робити Господь повелівъ?“

„Яєть инди побачу—панщиною роблять,
„Такъ заразъ на мене і думки находять,
„І серце такъ хутко почне мое битця,
„І я на людей тихъ соромлюсь дивитця.“

„І тимъ я ізъ дому на поле втикаю,
„І тамъ на просторі я гірко ридаю.“
Балака, а голісъ дріжить, мовъ струна,
І видъ побілівъ такъ, неначе стіна.

„Ізъ мене сміялись, якъ це гомонівъ,
„Казали, що въ мене розмова чудна,
„А ти, мое серце, не станешъ сміятця
„Зъ чудної для інчихъ розмови ти;“

„Тобі іще зъ малку я мусивъ улити
„У душу хоть трохи я думки ції.
„Казавъ я й матусі, та тілько розсердивъ,
„Ти, каже, синочку, притъмомъ одурівъ;“

— „Піди ще у хутіръ оттакъ забалакай,
То певно збунтуешь мині мужиківъ! —

„І до цего лиха, до ції недолі
„Іще, моя пташко, одно я придбавъ:“

„За розумъ, за вроду, за щирее серце,
„Я дуже ще змалку тебе вподобавъ.
„Не вимовлю словомъ, якъ тажко страдаю:
„Мій розумъ широкий товкує: учись,“

„А совість:—відкрий-же людську неправду,
„А серде:—коханнямъ відъ думськъ лічись.
„Покину жъ я всі ці великі бажання,
„Ніхто не послуха мене одного. »

„Нехай заніміють вони відъ кохання
„І більшъ не катують серденька мого!“
— « Тяжко слухати, единий,
„Речь таку мені,“

— „Я не мусила вразити
„Серденька тобі.
„Засвітивъ ти моі думки
„Розумомъ своимъ,“

— „Наче за руку виводивъ
„Зъ темної тюрми,
„І за це велике діло,
„За твої труди“

— „Не захочу я на тебе
„Слави навести.

„Не важка і жисть крепачки,
„Бачивши тебе.“

— „Пане, пане, мій розумний,
„Слухайся мене;
„Будь веселий, балакучий,
„Якъ сестру ласкай.“

— „Тілько сжалуйся, єдиний,
„Щиро не кохай,
„Я — крепачка, це ти знаєшъ,
„Не рука тобі;
„Ти знайди таки панянку
„По сердю собі.“

— „Я і тимъ щаслива буду,
„Що тобі роблю,
„Та нікому не промовлю,
„Якъ тебе люблю.“

— „Та і що сусіде скажуть,
„Якъ дознають те,
„Що ти добрий, наче рівню,
„Любишъ такъ мене?“

— „Скажуть: дурень, божевільний,
„Ка'зна що утяњъ:
„Яку-сь пакісну крепачку
„Щиро покохавъ!“

— „І матусеньку зобідишъ
„Ти річми цими,

„А вона жъ була за матіръ
„Змалечку миї.“

— „Вона-жъ ждала, що на старість
„Буду я втішать,
„І що зъ мене не прибуде
„Ій така напасть.“ —

Такъ ридаючи вмовляла
Стеха панича;
Чулось серденько гаряче
У ії речахъ.

А паничъ стоявъ похмурій,
Окомъ не змигнувъ;
Тілько ще вінъ ставъ біліший,
Й важко таکъ зітхнувъ.

„Не мене ти, бачу, любишъ,
„Тілько умъ одинъ;
„А мене кохать боїсся
„Тимъ, що панський синъ.“

„Такъ теперъ же ні словечка,
„Не скажу тобі,
„Якъ страшний такий нерівня;
„Рівнаго люби!“

І закривши видъ рукою,
Тихо заридавъ;
„І для чого тебе, Стехо,
„Такъ я вподобавъ!...“

Стеха кинулась до него,
Міцьно обняла—
„Я для тебе, пане любий,
„Й жисть би віддала,“

— „Та не хочу, щобъ другій
„Даяли тебе.
„Не кохай же ти сирітку,
„Пожалій себе!“

А пані старенька про те і байдуже,
Що въ синовімъ серці палає огонь;
Одно собі дума— „вінъ мабуть нездужа,
„І ніччу нудьгує, нейме его сонъ.“

У сина спітала про лютую немічъ,
А вінъ ій призвався, що Стеху коха.
„Та що це ти, синку, таке мині мелешъ,
„Хіба-жъ таки въ тебе і глузду нема?“

Паничъ ажъ у ноги матусі вклонився,
Благає— „за мене ти Стеху віддай.“
А мати скопилась— „та ну скаменися,
„Хіба краще неі на світі нема?“

„Згадай ти проте, що я вже старенька,
„Що въ мене, синочку, ти тілько одинъ,
„Хіба тобі пара та Стеха крепачка,
„А ти, мій единий, таки дворянинъ.“

У пана блеснули, якъ зіроньки, очі,
Вінъ марно насупивъ високе чело,

І ставъ ще сумнішій осінєї ночі,
Ажъ паню за серце зле лихо взяло.

„Я вамъ, мој мати, вже більшъ некорюся,
„І знайте—ви сами причина тому.
„На Стесі крепаці таки оженюся,
„Бо дуже кохаю і щиро люблю.“

Це почувши, бідна пані
Цілу нічъ неспала;
За вправителемъ на хутіръ
Впівночі послала.

Вінъ зъявізм, і пані зъ плачемъ
Ёму й розказала,
Що крепачка ії сина
Та й причарувала.

„Найди скорішь, каже пані,
„За кого бъ віддати,
„Щобъ умене у хоромахъ
„Небуло вже зрады.“

— „Кого жъ найти, питаетця
— „Старий управлятель,
— „Вона гарно пишается,
„Й невміє робити.“

— „Незуміє вона въ шолі
„І сноша звязати,
„І розумний незахоче
„Дармоїда брати.“

— „Нейде вона мужикові,
„Купцеві-бъ віддати.“ —
„Якъ купцеві? що ти кажешъ...
„Брешачку втирати?!“

„Усе жъ таки й вона душа,
„Усе жъ таки въ щоті,
„Небайсь, ії притюжити —
„Вивчитя роботі.“

— „Воно то такъ, а дотого
„Годуй ії даромъ,
„Ні, мужикъ ії невозьме,
„Ій нема тутъ пари. —“

„Хочъ дуриого, хочъ старого,
„Такъ аби віддати;
„Нехай ідо въ таку долю,
„Въ якій жила мати.“

„Бачъ, взяла ії на горе,
„Кохала, жаліла,
„Та усебе у назусі
„Гадину й пригріла.“

Довго дергавъ управитель
Своі уси сиві,
І відъ міцьного роздумья
Змокла ажъ чуприна.

Опісля віппъ усміхнувся,
Присмакнувъ губами,

І уперся, по звичаю,
Объ боки руками.

„Ашо?“ пита его пані.
„Ташо,—згадавъ въ силу,
„Есть у насъ вівчаръ поганий,
„Такъ ему й накинемъ.“

„Літъ за сорокъ добрѣ буде,
„Овдовівъ недавно,
„Ему такъ—аби жинитця,—
„Хочь панянка,—дармо.“

„Ій підъ мислі не підійде,—
„Та про те байлу же.
„Унась хлопцямъ потурають,
„А дівкамъ не дуже“.“

Спить покійнимъ сномъ щасливимъ
Бідна сиротина,
А надъ нею вже літає
Тяжкая година.

Снятця ій заморські гори,
Що огнемъ палають,
І високі снігові,
Що якъ сонце слять.

Люде вільній та дики,
Що живуть, мовъ звірі,
І всі дива, які чуда
Е въ великомъ мирі.

А між ними, якъ тѣ сонце
Въ тумані милькае,
Ходѣ ѹ дума свою думу
Ії панъ коханий.

Ажось будять,—вставай, Стехо!
„Куди і для чого?“
— „Щей питатця заходилась,
„Збрайся въ дорогу“.

— „Куди, въ яку?“ — „Мовчи—лишень,
„Годі панувати;
„Пора тобі, гордяночко,
„Старинку згадати!“

Такъ надъ нею цокотала
Клюшиця Палажка,
Серце Стехи заболіло,—
Тяжко стало, тяжко.

Якъ погляне,—на порозі
Стоіть въ сірій свиті
Підтощана стара пика,
Наче не умыта.

Змовкла Стеха, розглядала,
Смутно догадалась,
Ї щире серце відъ недолі,
Мовъ въ обценъкахъ, скжалось.

Нема слізокъ, всі, якъ камінь,
Налягли на груди,

Вся поблідла, а клюшниця
Вбира та глузує.

„Відпустіть хочь на філину“,
Такъ благає Стеха,
„Мині пані поклонитця,
„Якъ матусі, треба“.

„За хлібъ, за сіль подляю
„І за те кохання,
„Якимъ змалку дарувала
„Мене бідау, пані“.

— „Отто дяка твоя буде,
„Якъ вберессь хутчіше;
„Непросись, вона на тебе
„Важкимъ духомъ диші“.

И недовгі були збори,
Скоро іхъ скінчали;
Посадили на візъ зъ дідомъ
Тай въ село помчали.

Круги темно, лкъ въ могилі,
І зірокъ немає,
Тихо, тихо, тілько й чути—
Коней дідъ паняє.

Якъ вінъ нёкне, въ серці Стехи
Мовъ ножемъ вороча,—
Оттакъ доля сиротині
Насміялась въ очі!

Обвінчали. Степомъ ідуть.
Дідъ сидівъ-зігнувся,
Здрімнувъ було, пртеръ очі,
Глянувъ, усміхнувся.

„Чи такъ, жінко,“ пита Стехи,
„Гарно панувати?
„Прийшло заміжъ виходити,
„Та нікому брати“.

„Тілько це я,—тай то вже такъ...
„Деркачъ ставъ страхати;
„Якъ невізьмешъ, казавъ мині,
„Такъ вижену зъ хати“.

„Теперь уже нейде діло
„Зъ книжками сидіти,
„А учитця, якъ слідує,
„Мужицці робити“.

„Годі уже по панському
„Зіропъки щити“
„Завтра підешъ зо мною
„Овесь доглядати“.

Ні словечка, мовчить Стеха,
Та що ій казати?...
Незнала вже недоленька
Якъ гірше карати.

Завиднілися вівчарні
Гарні та високі,

Якъ хороми, й насупроти
Хата гнилобока.

Манесенькі віконечка
Заткнуті лахміттямъ;
Верхъ полігъ вже й соломою
Ледве—ледве вкрита.

Старі двері покосились,
Скриплять, наче плачуть;
А у сіняхъ захлялее
Порося кав'яче.

Ввійшла въ хату: кругомъ лавки
Похилились різно,
Стеля чорная низенька
Нависнула грізно.

Ні словечка, мовчить Стеха,
Та що вже й казати,—
Не знала вже недоленька,
Якъ гірше сміялась.

Коли мали такъ віддати,
На що було брати?
Коли мали зъ глузду збити,
На що було вчити?...

Прокинувся вранці паничъ не веселий,
Питає: „де Стеха, чому тутъ нема?“
— „Забуль її, синку, матусенька каже,
„Я Стеху сёгодня вже заміжъ дала.“

І тілько зірвалось у неї це слово,
Паничъ побліднівъ такъ, неначе мертвець,
Посиніли губи, насупились брови,
Вінъ тихо промовивъ: „всему вже кінець!“

І крішко вхопивъ вінъ матусю за руку,
Поглянувъ, а очі такъ сяють мовъ жаръ,
І шепче: „ти хочешъ, щобъ вмеръ я відъ муки,
„Тобі честь дорогша, а сина не жаль!“

„Не жаль“—й засміялся, а пані у голісъ:
— „Синочку мій любий, дитя дороге,
„Забудь оту Стеху, нехай живе зъ Богомъ,
„Вона не любила ніколи тебе“.

„Що, що.. нелюбила?“ тай зареготовався.
Той регітъ страшніший відъ муки гіркихъ бувъ;
А потімъ притихъ вінъ й заголову взявся,
Неначе що нужне згадавъ тай забувъ.

Навпослі розвівъ вінъ тихенько руками,
Неначе бажавъ-би удержануть кого;
Повівъ круги себе сирдито очима
Й промовивъ: „скрізь пусто, немає того...“

„Скрізь пусто, скрізь пусто,“ казавъ вінъ тихенько,
„Немає нікого, я въ світі одинъ.
„І та десь дівалась, куди-сь-то забігла,
„Теперъ не товкує, що я ії синъ“.

І кинулась пані до него съ слезами:
„Синочку, синочку, ось—осьдечки я!“

— „Геть, геть, ти не мати, ти бачеть зъ рогами,
„Дежь Стеха дівалась, де Стеха моя?“

І ставъ вінъ похмурий зъ тихъ піръ не розумний,
Нікого небаче, все наче одинъ;
Сидить у віконьця, та буцімъ щось дума
І плаче матуся, що згибъ ії синъ.

А якъ наступає пора та гіркая,
Що Стеху у нёго коли-сь відняли;
Вінъ хутко скрізь біга, та все що-сь шукає,
Кричить, щобъ і другі шукати ішли.

І часто за ставомъ, якъ смеркнетця дуже,
На протівъ віконця, де панъ все сидить,
Стоїть лка-сь жінка й тихесенько туже
Такъ тяжко, почуешь, ажъ серце болить.

Чи треба казати, якъ Стеха змарніла,
Якъ жити ії важко та сумно іде,—
Дідъ пьяний прилемза, почне коренити,
Та це ще й нічого, а то либонь б'є.

А Стеха тікає у чистее поле,
Заплаче, затуже, на землю впаде;
І знову тихенько уп'ять у неволю
До діда въ гнилуу хатину іде.

Отто ізъ за ставу вона прівітає,
Зъ панщиини ішовши, паночки свого,
А вінъ і небаче, а вінъ і незнає.
Безъ слізъ і безъ думки зорить у вікно.

Зімній вечіръ.

Круте снігъ, реве, лютує
Фуга, мовъ звіряка;
І біжать по небу хмари
Наче зъ переляку.

Зъ хати вийдешъ, та поглянемъ—
Темно, грізно, страшно,
А крий Боже, хто въ дорозі
Іде необачний.

Може тамъ въ степу широкімъ
Надъ кимъ нещасливимъ
Кругомъ стогне та гуляє
Буйний вітеръ съ спігомъ.

Тяжко, люде, на просторі
Марно загибати,
Поки нась такъ не спітало,
Заховаймось въ хату.

Въ хаті жінка на припічку
Оговь розіклала,
Коло нёго зібралася
Сімейка чимала.

Стара баба побрижена
Сидить на край печі,
Кахикає, задихалася,
„Охъ ляшичко“ шепче.

Молодиця пряде мовчки,
Дівчина співає,
Що чорнявого якого-сь
Нишечкомъ кохає.

І цю пісню хлопець слуха
Барі очі сяють,
Вінъ згадавъ свою дівчину
І своє кохання.

Малі діті у панаса
По хатині грають;
Своімъ крикомъ невгавучі
Фугу покривають.

Одно хлоцья росхристане
Підъ стілъ заховалось,
Другимъ тее полюбилось—
І собі побрались.

Счилися, побилися,
Стілъ ходоромъ ходе;
Всі регочуть, а бабуся:
„Годі вже вамъ годі!“

„І яки то чмаленії,
„Все ігри та галась;
„Въ шинку наче, не стихните,
„Глядить мині, я васъ!“

Своімъ пальцемъ скорлюченімъ
Діткамъ пригрозила

І уп'ять собі—кахи—кахи
„Лишко“ — шепотіла.

„Не замовчимъ“, цікавії
Бабі закричали,
„Скажешъ казки, коли хочешъ,
„Щобъ ми посидали“.

— „Іще й казки захотіли,
„Мині не до того,
„Щобъ точити балянатраси,
„Въ грудіхъ закололо..“

— „Нехай мати, або батько,
„Дядько, або тітка,—
„А мині вже не калякатъ,
„Немочъ моя, дітки..“

„Ну ти, мамо!—А, ніколи,
„Бачьте, прясти треба!“
— „Ну ти тату!“ Підіждете,
„Нахмарило небо“.

„Нашъ дядечку, хочъ ти скажи“
„Не лізте у вічи,
„Въ рукахъ діло, не бачите—
„Плету рукавиці“.

„Та про дівчину міркуешъ,
„Чого-жъ не домовивъ,,
Братъ жонатий підказує,
Глянувши на него.

„Тай те треба надумати,
„Шлівши рукавиці,
„Якъ заляжуть другі спати,
„Вдрать на вечерниці“

„Геть, до тітки не ходіте,
„Батько знай кепкуе;
„Ій теперъ мабуть снитца,
„Що когось цілуе“.

— „Оде іще базікае,
Аби зобіжати,
Знаешь добрe, що самъ колись
Любивъ ціувати“

Такъ дівчина, замарившись,
Брату відказала;
Відвернулась та іще щось
Нишкомъ белькотала.

А парубокъ насупився,
Ізвівъ густі брови—
„Прийшли на умъ вечерници
„Жонатому—знову“.

Усміхнулась старенькая
І вп'ять пригрозилась—
„Малі зтихлі, такъ великі
„Гризтись заходились“.

„Ідіть сюди на піч, діти,
„Сядьте коло мене,

„Скажу казку, та глядіте,
„Пустовать не треба!“

— „Кажи, казки,“ репетує
Дітвора, скакавши,
— „Заразъ, заразъ на пічъ злізмъ,
„Сядемъ, руки склавши“.

Іще довго, сідаючи,
Спорили за місто,
Зловики; сіли биля баби
Тай дивлятця въ вічі.

А бабуся все думає,
Якубъ починати.
Надумала, кахикнула,
Тай стала казати.

„Живъ дідусь собі та баба
„Въ якому-сь то селі,
„А якъ село тее звали,
„Не сказано мені.

Було у нихъ дві дочки дівки,
Одна смирененька, друга зла,
Та третій хлопчикъ невеличкій,
Дитина добра й приязна.

Кохали дідъ его і баба,
Зряжали лучче відъ дочокъ,
Хочъ якъ вони его ласкали,
А все не балувавсь синою.

Не бивсь ніколи зъ дітворою,
На сестеръ лбедь не носивъ,
А якъ побачить, роблять худо,
Такъ вінъ покинути просивъ.

Сестриця старша любила
За це Івашечка того,
Було причесе і знаряде,
Якъ квітку, братіка свого.

Та тілько меньшая зъ підлібля
Було на него погляда,
Тай скаже инди— „бачь пестують,“
„Не ждати зъ нього вже добра.“

„Хіба я хуже, що не має
„Мені того, що є ему,
„Роблю я широко, не лінуюсь,
„Не знаю на що і въ чому;“

„Зъ моіхъ трудівъ ему сорочка,
„Ість хлібъ, що порала сестра,
„А все бачь хуже сина дочка,
„Усе не мила бачь і зла“.

Такъ часто Векла міркувала,
Івась це слухавъ і мовчавъ,
Або любить его якъ брата,
Сестру ажъ плакавъ та благавъ.

Ажось въ одну неділю рано
Зібралися сестри йти у лісъ,

Тоді суниці вже настигли,—
І зъ ними братікъ учепивсь.

І поки сестри йшли до лісу,
Вони у купці всі були,
А якъ достигли до узлісся,
Такъ тамъ вже нарізно пішли.

Явдошка старшая сестриця
Пішла въ лісъ дальше по суниці,
А братікъ любенський Івась
Зъ тією Веклою зіставсь.

Вони удвохъ і стали рвати,
Івась і тутъ сестрі додавъ:
У неї ягідъ ще зожменю,
А вінъ вже глечечокъ нарвавъ.

І завість, мовъ черва поліно,
Ій стала серденько точить,
І стала думати невірна
Объ тімъ, щобъ братіка згубить.

А першъ его прохати стала,
Щобъ вінъ ій рвати помагавъ,
Або свої уже нарвані
Ій, буцімъ рідненький, віддавъ.

„Гараздъ“, хлопъя сестриці каже,
„Хочъ всі уже іхъ забери,“
„Ta тілько сжалуйся, сестрице,“
„Мене вже більше не кори“.

— „Та ні, серденько, все забуду,
„Сідаймо, тута віддихнемъ,
„Явдошка бачь ще десь-то блуде,
„Такъ ми, любенький, підіждемъ“.

Присіли; Векла, мовъ і справді,
Івася міцьно обняла,
А потімъ каже—ляжъ, піськаю,
І съкати брата почала.

Не счувсь Івашко, якъ заснувъ,
Сестра поглянула, навкруги
Нема нікого, і вона
Усерде ніжъ ему ввіткнула.

Івась здрігнувся, та й зовсімъ
На небо душка полінула;
Сестра за яму привялась,
Въ ню хутко братіка зіпхнула,

Прикрила трохи бурьяномъ,
Присипала землею зверху,
Уп'ять поглянула кругомъ
Й пішла шукати сестру Явдошку.

Знайшла, питает: „де Івась,
„Нешаче вінъ ходивъ зъ тобою,
„Тепера дежъ вінъ задівавсь?—
„Пора-бъ вертатися й додому..“

Пішли, гукають, і луна
Імъ тілько зъ лісу відкликалась,

Шукали довго — все нема,
Й додому марно повертались.

Сказали батьку, вінъ побігъ
Шукати милого Івася,
А ненька бідная за нимъ
Слізьми гіркими залилася.

Нічого й батько незнайшовъ,
Вернувсь додому, якъ пішовъ,
Ніхто незна, де хлопець дівся
І якъ у лісі загубивсь.

Мипало вже палюче літо,
Дощлива осінь на дворі;
Старі зъ пудьги небачуть світа
Й питати стали зпахарівъ.

Богацько де чого брехали
Баби — ворожки і відьми,
А дни за днями, знай, минали,
Про сина вісти не несли.

Ажось у осени, у лісі
Овечокъ діточки пасли
Та десь підъ дубомъ, на могильці
Якусь билиночку знайшли.

До нихъ промовила билинка:
„Ось зріжте, діточки, мене,
„Зробіть ізъ мене ви сошілку,
„Васъ въ світі доля немене.

„Міні вже годі тутъ стояти,
„Беріть, несіть мерщій въ село;
„Пора всімъ людімъ росказати,
„Чие тутъ тіло полягло..”

Дітки послухали й зробили
І грati въ шеi почали;
Сошілька імъ заголосила
Такі словічка жалібні:

Помалу-малу, пастушку, грай,
„Не врази моого серденька въ край;
„Мене сестриця моя згубила,
„Въ мое серденько ніжъ вгородила..”

Взяли дітки, въ село побігли,
Давай росказувати всімъ,
Що імъ десь въ лісі на могильці
Співала дудочка пісні.

Зійшлась громада, й хто невіре,
Той самъ сопілку ту берє,
Подме, яку тамъ знає пісню,
Сопілка друге виграє:

„Помалу-малу, козаче, грай,
„Не врази моого серденька въ край;
„Мене сестриця моя згубила,
„Въ мое серденько ніжъ вгородила..”

І довго зъ рукъ у руки бралі
Чудву сопілку -мужики;

Та все нічого невгадали,
Хочъ якъ ламали довбишки.

Прийшли догурту дідъ і баба,
Другі імъ кажуть: такъ і такъ,
Про щось балакає чудовна
І не второпаешъ ніякъ!

„А кете дудку, я заграю,“
Дідусь громаді відказавъ,
„І може дещо відгадаю,
„Колись чималий розумъ мавъ“.

Уявъ, якъ дуне, а сопілка,
Неначе плаче, промовля,
І въ пісні жалкій, невеличкій
Старого батькомъ называ:

„Помалу-малу, батеньку, грай,
„Неврази мого серденька въ край;
„Мене сестриця моя згубила,
„Въ мое серденько ніжъ вгородила.“

І дідъ до дому, самъ не свій,
Прібігъ і дочокъ заставляє:
„Заграйте, дітки, ви мині;
„Сопілка душу звеселяє“

Заграла старшая, сестрою
Її сопілка называ,
Та тілько сумно такъ голосе,
Неначе серде роздира.

Взяла й друга сопілку, тулє
До синіхъ зужменихъ губівъ;
А дідъ мовчить та все пильнує
І слуха, духъ ажъ притаївъ.

Уп'ять чудовная голосе,
А дочка дуе та дріжить,
Чудовна, знай, одно все просе
Зрадницю—сердя невразить:

„Помалу-малу, зраднице, грай,
„Не врази мою серденька въ край;
„Мене жъ у лісі ти згубила,
„Въ мое серденько ніжъ вгородила.,“

Лились у діда градомъ слези,
Однакъ нічого не сказавъ;
А взявъ та неуку до хвосту
За коси дівку привязавъ,

Кнутомъ ударивъ—кінь скажений,
Якъ вихорь, на поле утікъ,
Невірну дівчину объ землю,
Поліно наче, поволікъ.

А дідъ призвавъ дочку і бабу
І зъ ними вмісті помоливсь,
Що Богъ зъявивъ лихую зраду
За крівъ пролитую колись!

„Отъ вамъ казка до кінця,
„Дайте кухличокъ винця,

„Щобъ по грудіхъ потекло,
А у роті небуло.“

Скінчала. Діточки мовчать,
Слізки на очіхъ заблищають;
Бачъ жалко імъ, що такъ сестра
Ізъ світа братіка зігнала.

Нечути гаму дітвори,
Гурчить тихенько веретено,
Та фуга вие на дворі
І рветця въ вікна, мовъ скажена.

Спізніло дуже, стукотять
Ложки, миски... іде вечеря.
І ненька стеле для дітокъ
Зъ соломи гарную постелю.

Ось стали всі молитись Богу;
Дітки на вколішкахъ стоять,
Молитву чистую Господню
Воли за бабою твердять.

Світєцъ затухъ. Лягли спочити
І жодний, ліжко похрестивъ,
„Помилуй, Господи, нась грішнихъ“
Про себе щиро бубонівъ.

~~~~~

Циганка Ворожка.

Гудівъ въ лісі буйний вітеръ,
Дуби колихались;

Край дороги при діброві
Малі діти грались.
І між ними невеличка
Дівчинка чорнява,
Вона въ нееньки одиничка,
Втіха і порада.
Зъ того часу, якъ Наталка
Мужика сховала,
Тілько Ганночка маленька
Матіръ звеселяла.
Звеселяла, розмовляла,
Ласкала й просила,
Щобъ матуся не вбивалась,
Щобъ не голосила.
І тоді у молодиці горе затихало,
Якъ дитинка сиротинка
Шию обнімала.
І приязна й дуже брава
Ганна смуглолиця,
Вийде гратись зъ дітворою—
Любо й подивитьця.
Очі ясні, я къ ті зорі,
А волосся въєтця;
Старе пройде—задивитця,
Стане й усміхнетця:
„Браве, браве дитинчатко,—
„Охъ, і ми бували
„Такі колись, а тепера
„Въ землю повростали..”
Та і піде, похитавши
Кудлою сідою,
Й старі очі потухлій

Заблищать слёзою.
Розсипались, розбіглися
Дітки міжъ кущами,
Підъ віттями сковалися
Й „куку“ залящали.
Куку, куку десь лунає
Далеко у гаї;
Дітки крикнуть, тай притихнуть,
Луну прослухають.
Кричіть собі, ні вроکу вамъ,
Тілько-жъ вамъ і діла;
Попустуйте, поки мати
Васъ тутъ не уздріла,
Поки васъ ще не заглядівъ
Батенько сердитий;
Поки слези гіркі дуже,
Дуже ядовиті,
Невразили ваше серце,
Грайтись, смійтесь, діти!
А тимъ часомъ по надъ шляхомъ
Курява, якъ хмара,
Піднялася, закрутилась
Тай на землю пала.
Хто жъ то іде,—панъ велиможний,
Чи мужикъ убогій.
Чи то наше чумачество
Суне у дорогу?
Ближче, ближче кура клубомъ
Встає й полягає.
То циганський табуръ іде
Въ хутіръ зъ відмедями.
Утомились босолапі,

Віддихнути бъ раді;
На ту пакість хутіръ близько—
Треба танцювати.
За шматокъ чирствого хліба,
За чарку горілки,
Заголосе вражай циганъ—
„А ну лишь Гаврилку“—
„Якъ дівчата видъ віривають,
„Щобъ незагоріти,
„Якъ відьми у північ ходять
„Корівокъ доїти,
„Якъ баби, старі, сердиті,
„Нивістокъ муштрують,
„Якъ на вулиці хлопъята
„Бравенькихъ цілють?,,
Охъ, богацько злодій циганъ
Знайде тамъ роботи
Та ще й костуромъ на танці
Визове охоту.
Вже въ хуторі на вулиці
Обідрана будка,
І про неї скрізь, якъ куля,
Пройшла живо чутка.
Роскудлана, росхристана.
Мовъ земля та, чорна,
Въ ганчіряччя одягнена
Циганка моторна
Сидить, ноги извісивши,
На дівчатъ киває—
„Сюди, сюди. вишневії,
„Я вамъ загадаю“.
Підступили до ворожки

Соромні дівчі.
 І брехливая циганка
 Почала казати:
 „Тобі зроблено недобре,
 „Я давно це знала;
 „Та для того у вашъ хутіръ
 „Більше й поспішала.
 „Ти щаслива і вродлива
 „Та заміжъ не вийдешъ,
 „Якъ до себе у хатину
 „Циганки не кликнешъ.
 „Въ вашій хаті підъ порогомъ
 „Закопано рака,
 „Щобъ твій милий, голубъ сизий,
 „Зробивсь розбишака.
 „Твій двіръ, брава удовище,
 „До східъ сонця рано
 „Блекотою зъ колючками
 „Круги обливано.
 „Це для того, щобъ усюди
 „Недобрая слава
 „За те пішла, що зъ осени
 „Щиро покохала.
 „Зніми зъ себе намистечко,
 „Дай поворожити,
 „Щобъ по тобі, а не другій
 „Ставъ душою нити..”
 І багацько белькотала
 Де чого дівчатамъ;
 Обіщалась відъ недолі
 Всімъ водиці дати.
 Молодиць всіхъ ворогами

Якъ-то вже й страхала,
Въ тіі курку, въ тіі масла
Вгадниця прохала
І імъ таки обіщалась
Ворогівъ згубити,
Якъ зуміють ій за помічъ
Руки золотити.
І до будки протовпилась
Удова зъ дочкою
„Скажи—просить, циганочко,
„Ганнусину долю“.
А циганка подивилась
На малую Ганну,
Тай промовила про себе —
„І яке то гарне!“
Подумала й трохи згодомъ
Сказала Наталці:
„Охъ, трудного ти у мене
„Хочешъ допитатъца.
„Якъ на зорі подивлюся,
„Такъ тоді й побачу,
„Чи для неї буде щастя,
„Чи горе ледаче.
„Бо все таки воно можно
„Й про це ворожити,
„Тілько треба, молодице,
„Чудо — корінь пити.
„Положи лишъ свою Ганну
„Саму въ сівіхъ спати,
„Та гляди до третіхъ півнівъ
„Невиходь ізъ хати.
„Твоїй дочці гараздъ буде,

„Нічого не бійся,
„Та па оце коріннячко
„Зігри тай напийся.
— „Миаві жъ самій ёго пити,
„Чи й Ганнусі дати? —
„Ні для неї л у північъ
„Въ лісъ піду копати.
„Це, вишнева, сама вишний,
„Якъ сонечко зайде,
„І на тебе після нёго
„Сонъ чудовный найде
„І усні якъ разъ вся доля
„Дочиста приснитця,
„А я горе зжепу зъ двору,
„Такъ то, молодице.
„Де жъ жевешъ ти, коханаля,
„Треба роспитати;
„А безъ цёго я неможу
„На зорі шептати“.
— „Третя хата зъ того краю,
„Що йде по надъ гаемъ. —
„Гараздъ, гараздъ, голубонько,
„Знаю вже я, знаю.
„Мині тілько ізвірити
„Тебе захотілось,
„Ажъ ні, бачу, ти брехнами
„Жити не училась“.
— „Дяку-жъ завтра я приставлю,
„Вранці сподівайся. —
„Гараздъ, гараздъ, уродлива,
„Въ правді покохайся!“
Йде Наталка зъ Ганнусею

До своеї хати,
Щобъ до вечера зітерти
Корінь той заклятий.
Нехотілось би дитину
Саму въ сініхъ класти,—
Однажъ дочка коханочка,
Може висилю щастя.
Звечеріло; удівонька
Въ сініхъ ліжко стеле,
„Лягай доню оттуть спати,
„А я біля тебе.“
І цілує вона й хресте
Дочку чорнооку
І щось серце не намісті,
Сумно одинокій.
А Ганнуся рученьками
Шаю обвімає,
„Мамо, мамо і акъ дуже
„Я тебе кохаю!
„Тай чудний відмідь той, мамо,
„Якъ ёго зловили;
„Та стрибати такъ химерно
„Якъ ёго навчили?“
— „Хто зна, серце, я незнаю,
„Спи, бо вже нерано..“
Змовкла, думає Наталка,
І заснула Ганна.
„І чи пити, чи не пити—
„Матінка незнає,
„Може корінь той чудовний
„Лихо накликає,
„Може думає цілганка

„Зраду для Ганнусі,
„Непослухаю поганки,—
„Ні вже не напьюся.
„Лучче буду за Ганнусю
„Господа благати;
„Въ Нёго долі, въ Нёго щастя
„Дочечці прохати.
„Ой якъ сумно, мині сумно,
„Що мині й робити;
„Та циганка може бреше,
„Ні, небуду пити.
„А якъ справді долю, щастя
„Въ собі корінь має,
„Якъ і справді відъ напости
„Добре помогає?
„Не взяла бачь зъ мене плати,
„Завтра кажу,—й віре,
„Ні, не бреше та циганка
„У такому ділі!
„Вона-жъ зъ вітромъ, зъ зіроньками
„Ніччу розмовляє
„І чудовою водою
„Людімъ помогає.
„Вона чує, що травичка
„Гомонить зъ росою;
„Вона знає, де гуляє
„Доленька й недоля.
„Колибъ тяжкі мої думки
„По зорі невчула,
„Та за це моїй Ганнусі
„Лиха пеутнула.
„Вилью лучче, тамъ що буде,

„Може що й приснитця,
„Тай скоріше, бо високо
„Піднялась зірвиця.,
Якъ випила тай заснула,
Мовъ убита, спала.
Зійшло сонце височенько,
Якъ Наталка встала.
Встала й кинулась у сіни
Пусто тамъ і тихо;
Бідна, бідна удівочинка,
Виспала ти лихо!
По селу вона метнулась
Ганночку шукати
І у стрічникъ, поперічникъ
Про дочку питати.
Та ніхто того незнає,
Де вона дівалась;
І въ утіху тілько кажуть—
Може де загралась.
Одна тілько сусідочка
Натальці сказала,
„Що у ночі по вулиці
„Цигане гуляли.
„Вони мабуть Ганну вібрали,—
„Та дежъ іхъ шукати.
„Та ще въ ночі поїхали,
„Укъ іхъ догоняти?
„Й позавозили багацько
„Платківъ і дукатівъ,
„Що давали імъ дівчата
„На зорі шептати“.
І Наталка, мовъ несвіжа,

Біга та гукає—
„Дежъ це доня, лежъ це мила?“
„Немае, немае!“
Набігалась, утомилась,
Далі й заспівала,
Якъ вона живу дитину
Ніччу закопала:
„Закопала, заховала,
„Камінемъ вкривала,
„Щобъ циганка, злая відьма,
„Ганночки не вкрала.“
І сусіде головами
Зъ жалісти кивають,
Молодиці нерозумну
Слізми обливають.
Днівъ зъ чотирі удівонька
Сміялась, співала;
На п'яту нічъ ізъ хутора.
Безвісти пропала.
Стала хата її пуста
Й набікъ похилялась,
І въ ній жити поживати
Сова поселялась.

Два брати.

Зайшло сонце за горою,
Смеркає, темліє,
Круги глянешъ — степъ, якъ море,
Ажъ до неба мріє.

Ні душі, скрізь пусто, тихо.
Місяць виникає;
Пливе собі повітрома
Й землю оглядає.

Де съ-то дзвоникъ забалакавъ,
Въ степу ажъ лупає;
Про що жъ то вінъ розмовляє,
Кого розважає?

Скаче трійка, въ слідъ за нею
Куява несетця,
Пристижній вдвое гнутця,
А дзвінокъ смієтця....

Притомились, пішли ходомъ,
Машуть головами,
І дзвінокъ притихнувъ трохи,
Звякає повагомъ.

І хазяїнъ невеселій
Сидить похилився;
Ёму думки, мовъ ті змії,
Въ серденько впилися.

Важче, важче настають,
Одна другу топче;
Все сумніше та пільніше
Заглядають въ очі....

„Гей, Степане, не дрімай,
„Ну лишъ коней підгнай;

„Хай несутца, якъ стріла,
„Нужъ присвисти, заспівай!“

— „Эй ви коні — соколи,
„Що виляти почали;
„Мчися тріечка бистрішъ
„Та хазяїна потішь!...“

І летить трійка, поспішаєтца,
У слідъ курлва піdnімаєтца,
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтца,
Мовъ зъ нудьги й зъ людей насміхаєтца.

Ось садъ зъ широкими стежками
Малюють думки передъ нимъ,
І світе місяць, тіні темні
Лежать недвижні і німі.

Блещить і сяє середъ саду
Ставокъ глибокій, мовъ срібний,
А соловейки заливають,
Що сили, пісні гололосні.

Стоять насуиротівъ хороми,
І батько зъ матірью сидять
На східцяхъ въ двохъ, про що-сь говорять,
І любо й сумно іхъ згадать.

Темъ любо, що жили колись-то,
А сумно, що давно вони
Въ могилі темній і холодній
Рядкомъ обое полягли.

А вінъ блідний, горбатий, хворий
Блукає по саду собі,
А думки гіршії недолі,
Якъ рій, тіснятця въ голові.

Невзрачний, все сумнішій ночі,
Кому-жъ такого покохать,—
Хоть має очі, ясні очі,
Вони одні єго красль.

Хоть якъ красяль, а бідолазі
Ніхто правітно не всміхавсь,
Ніхто, кохаючи, пріязно
До тихъ очей не додивлявсь.

Вінъ зъ малку въ школі десь-то вчився,
До дому потімъ батько взявъ;
Харій лишь, синку, на слободі,
Зъ гіркою всмішкою сказавъ.

І синъ хворавъ та вчився дома
Все самъ собі завжди одягъ,
Усіхъ сахався та боївся;
Не людській, каже батько, синъ.

На скрипці зъ горя вивчивсь грати,
Й якъ думки тяжкій найдуть,
Вінъ піде въ садъ собі гуляти,
Тоді завжди і скрипка тутъ.

І тамъ зальетця соловейкомъ,
І мертві струни оживуть,

І заговорють, і роскажуть,
Якъ думки серденько гризуть.

Якъ на папері намалюють
Всю жисть іздітства, перші дні,
Якъ тихі, сумні, невеселі
Надъ нимъ проходили вони.

Якъ вінъ зъ братами та зъ сестрами
Зъявлявся инди до гостей.
І якъ на нього поглядали
Зъ журбою луччі міжъ людей.

А батько й мати червоніли,
Уздрівши поглядъ той людський;
А вінъ це бачивъ й, заховавшись,
Вмивавсь гарячими слізми.

І жаль чужий важеннимъ камнемъ
Ёму на серце полягавъ,
І соромъ батьківъ непривітно
Малому въ душу зашадавъ.

А мати послі приголубе:
Дитяно бідная мол,
Тебе ніхто десь не полюбе,
Одна на світі тілько я!

І це голубіння, мовъ сіллю,
На серці рани посила,
І нило въ грудіхъ, і щеміло,
Такі прослухавши слова.

І тимъ то змалку вінъ сердега
Людей сажатись привикавъ,
І душу міцьную, високу,
Мовъ лишню на світі, ховавъ.

Й застогнути струни важко, важко,
Пісні слёзами потечуть;
Нема поради, жити тяжко,
Душі родилоњка не тутъ!

Тай розійдутся, розільются
Поміжъ столітніхъ липъ, дубівъ...
А лисття шепчуть та трясутся,
Неначе й іхъ вінь зворувши.

„Гей, Степане, недрімай,
„Ну лишь коней підгоняй;
„Хай несутся, якъ стріла,
„Нужъ присвисти, заспівай!“

„Эй ви коні—соколи,
„Що веляти почали,
„Мчисл тріечка бистрішъ,
„Та хазяїна потішъ!“

І летить трійка, поспішаєтся,
Услідъ курява піdnімаєтся;
А дзвінокъ дзвенить, заливаєтся,
Мовъ зъ нудьги й зъ людей насміхаєтся.

Зъ полку въ гості разъ приїхавъ
Ёго менчій братъ,

Й до сусіди въ карти грati
Дуже ставъ вчащать.
Бравий, любо й подивитьця,
Що такий вродивсь;
Тілько й зновъ, що веселився,
Мало вінъ журивсь.
Трохи сумно—заразъ въ гостi—
Карти тамъ, вино....
Розігрався, випивъ добрe,
Все вверхъ дномъ пiшло.
„Я дивуюсь тобi, брате,”
Инди вінъ казавъ,
„Що вино ти та і карти
„Ка’зна чимъ назвавъ.
„Ка’зна що у тебе скрипка,
„Тілько що рипить;
„А якъ карти въ руки вiзьмешъ,
„Въ серцi закiпить.
„Кровъ по жилахъ ажъ заграе,
„Стука въ головi...
„Бачуть очi купи грошiй,
„Що якъ всi моi?...
„Гулькъ,—другi гребуть до себе,
„Пекломъ запече,
„Такъ і зкрутє заразъ трясця,
„Пітъ зъ чола тече.
„А якъ инди й такъ бувае,
„Що і самъ я загрiбаю:
„Отдаe другий, трясстця,
„А у мене серце бъетця,
„Дзвоникъ въ ушiхъ роздаетця,
„Коло мене челядь въетця,

„Я на всіхъ дивлюсь царемъ,
„Радість ту запю винцемъ!
„Це то й жисть кіпуча, щира
„Настояща жисть!
„За такою пожалієшъ
„Де-сь і ти коли-сь.
„Пожалієшъ, що невмієшъ
„Молодецькі жить,
„Що до старости ізвикнувъ
„Киснуть та нудить.
„Всіхъ жаліє, самъ боліє...
„Чудно мині, братъ,
„Ти такий вже, що і муху
„Радъ зъ слізми зховать!...
— „Ти радієшъ, братъ коханий,
„А мині здаєтся,
„Що тобі коли-сь-то тяжко
„Жисть ця відкликається.
„Я нудьгую та сумую,
„Такъ за те, вхиравши,
„Серце рацієтю забъєтся,
„Смерти дожидавши.
„І зъ якимъ то супокоємъ
„Тоді зложешъ руки;
„Пора прийде віддихнути,
„Скіячаются муки.
„А ти, брате, скажи мині,
„Чи знайдешъ пораду?
„І чимъ душа росилатиться
„За тяжкую зраду?
„На велику милость Божу
„Чи буде надія?

„Гляди, брате, щобъ въ часть страшний
„Душа незомліла!“
А той собі, регочучись,
„Якъ такъ, каже, брате,
„Ти готуйся собі къ смерти,
„А я піду грati..“
Схопивъ шапку, повіявся
Ізновъ до сусіди,
А цей скрипку уявъ въ руки
Та въ садъ голосити.

„Гей, Степане, недрімай,
„Ну лиши коней підгоняй,
„Хай несутця, якъ стріла,
„Нужъ присвисти, заспівай!“

„Эй ви коні - соколи,
„Що веляти почали;
„Мчися тріочка бистрішъ,
„Та хазліна потишъ!“

І летить трійка, поспішаєтця
Услідъ курява піdnімаєтця,
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтця,
Мовъ зъ нудьги й зъ людей насміхаєтця.

Була півничъ глуха,
Божий міръ віддихавъ,
Тілько Йвану нудьга невсипуча
Невелить віддихать,
Не дає задрімать
І на серце льє думки кіпучі.

І себе ёму жаль,
І за брата печаль
Серце щире залізомъ скувала.
„І що дальшъ буде зъ нимъ,
„Колибъ марно незгибъ...
„Ті малими, добро, повмирали,
„І братівъ тихъ, сестеръ
„Згадать легко теперъ:
„Іхъ щаслива, веселая доля.
„Хоть би й самъ було я
„Лігъ де рідна сім'я,
„Не була жъ на те Божая воля....,
Ажось стукъ у вікно—
„Чи ти спишъ вже давно, „
Менчай братъ за вікномъ забалакавъ,
„Ізнемігсь молодець,
„Ну лишъ виглянь мертвець,
„Надъ тобою дай трохи поплакать.
„Ти, братъ, правду казавъ—
„Свою жисть я програвъ,
„І тепера настала росплата.
„Я сміяуся—прости,
„І такого, якъ ти,
„Називати нестою я братомъ!
„Чуешъ, твердо ступай
„На шляху—якімъ ставъ
„І за тінню утіхъ негонися.
„Згине все, пропаде,
„Жисть ні нашо зведе.
„Бачъ, недаромъ і я веселився:
„Зъ стежки широкої, зъ стежки пробитої
„Мочі немаю зйтти;

„Стежки-жъ другої узької, тернистої
„Хисту немаю згайти!
„Серце скатоване на волю проситця,
„Дежъ тії волі узять?
„Думки надъ чаркою й партами носятця,
„Соромъ згадати й сказати!
„Ну теперъ хотъ лягай,
„Відъ нудьги віддихай,
„А я въ садъ ще піду-прохожуся.
„Спить і скрипка твоя—
„Эхъ чому на ній я
„Якъ і ти въ тишені незалюся!
— „Що за диво це, братъ,
„Що такъ ставъ розмовлять—
„Чи це правда, чи такъ посміявся?
„Такъ же голось дріжить,
„Слухать—серце болить“...
Братъ на це за вікномъ реготався.
— „Я тамъ лишню проливъ,
„Тимъ таке й гомонівъ...
„А ти, мовъ та баба, злякався.
„Якъ би ти послуживъ,
„Ти бъ оттакъ нетуживъ...
„А, братъ, гарно въ сусідъ я програвся!“
Й довго ще реготавсь
Вінъ надъ тимъ, якъ програвсь,
Якъ росплачувавсь грішми чужими.
І якъ той, зъ кимъ вінъ гравъ,
Скоро іхъ підберавъ,
І дивився страшенно очима.
„Якъ би ти таке втеръ,
„Зъ переляку бъ умеръ...

„Ну лягай, я піду—погуляю.
„А прйду, вілдихну,
„Богатирські засну,
„Й завтра вдвоє ще більше програю!“
Братъ пішовъ й заспівавъ,
А Іванъ заридавъ
І схиливъся до вікна головою.
„Надъ тобою, мій братъ,
„Хмари лиха висять,
„Що робити, сердешний, зъ тобою!“
Все мовчить, тілько сичъ
Відкланівсь на цю річ—
Похолонуло въ грудіхъ Івана.
„Скверно птиця кричить,
„Наче кішка пявчить,
„І віщує ще, кажуть, неладне.
„Хай же Госпідь хранить
„Відъ усіхихъ нась бідъ!“
І зітхнувши Іванъ похрестився.
„Де-жъ то братъ, чомъ неспить,
„Якъ би кинувъ вінъ пить,
„І въ ночі бъ я встававъ та молився“
Якъ теперъ, такъ тоді
Місяць лесний зійшовъ
Божій миръ у ночі оглядати.
Вдігся Іванъ і пішовъ
Зъ важкимъ сумомъ въ душі
По саду свого брата шукати.
„Якъ що скоро знайду,
„Мерщій слать поведу,“
Такъ меркує сердега, ідучи.
„Завтра ранкомъ ізновъ

„Наскажу щиріхъ словъ,
„Може вінъ таки трохи полуучча“.
І сюди, і туди Іванъ довго ходивъ;
Все нема таки брата й немає.
„Дежъ то вінъ задівавсь,
„Мо'шуткує—сховавсь,“
А відъ страху душа замірає.
І дарма проходивсь,
Цілу ніч пронудивсь;
Не знайшовъ і до світа вінъ брата.
„Може зновъ пішовъ гратъ
„У сусідъ би спитать,
„Якъ нема, то Бо'дай і незнати!“

„Гей, Степане, недрімай,
„Ну лишъ коней підганяй;
„Хай несугля, якъ стріла,
„Нужъ присвисти, заспівай!“

— „Эй ви коні—соколи,
„Що веляти почали;
„Мчися тріечка бистрішъ,
„Та хазяїна потішъ!...“

І летить трійка, поспішаєтця,
Й до землі наче неторкаєтця;
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтця,
Мовъ зъ нудьги й зъ людей насміхаєтця.

Уже минула нічъ, світає,
Іванъ все по саду блукає,
Въ кущі густій заглядає,

І брата голосно гукає.
І слёзи очі туманять,
І ноги втомлені дріжать;
Въ бузокъ заглянувъ, баче, братъ
Лежить роскинувшись, мовъ пластъ.
Лежить і сумно здвинувъ брови,
По шиї темна смуга крові,
І гостра бритва въ стороні
Лежить замазана въ крові.

„Гей, Степане, недрімай,
„Ну лишъ коней підганяй,
„Хай несутця, якъ стріла,
„Нужъ присвисни, заспівай!“

„Эй ви коні—соколи,
„Що веляти почали,
„Мчися тріечка бистрішъ,
„Та хазяїна потішъ!“

І летить трійка, поспішаєтця,
Й до землі наче неторкаєтця;
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтця,
Мовъ зъ нудьги й зъ людей насміхаєтця,

І ставъ Іванъ, тряслися ноги,
Холодний піть зъ чола котивъ;
Мертця побачивъ, і за нёго
Молитьца Богу не посмівъ.
І брата того поховали
Въ саду при високихъ дубахъ,
І пісень святихъ не співали,

І хрестъ не стоявъ у ногахъ.
Свічки воскові не палали,
Не слався ізъ ладону димъ;
А люди ховали, зітхали,
Хреститись не сміли по німъ.

„Гей, Степане, не дрімай,
„Ну лишъ коней підганай,
„Хай несутця, якъ стріла,
„Нужъ присвисти, заспівай!“

„Эй ви коні—соколи,
„Що веляти почали;
„Мчися тріечка бистрішъ,
„Та хазяїна потішъ!“

І летить трійка, поспішаєтця,
Й до землі наче неторкаєтця;
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтця,
Мовъ зъ пудги й зъ людей пасміхаєтця.

„Своі думки тобі, брате,
„Не зумінь я влити,
„Твою волю не розумну
„Незмігъ перевчити“.
„До іе жъ моя, озовися!
„Ще гукну на тебе,
„Коли муки, люті муки,
„Не біжать відъ мене!“
„Зъ малку плакавъ, а тепера
„І слези немає;
„Тілько скрипка, моя скрипка

„За мене ридає“.
„І ридає, і голосе,
„І утіхи просе;
„Смутну пісню тихий вітеръ
„Ажъ геть—геть заносе“.
„Іздивъ въ городъ, така думка—
„Забудеться лихо;
„Й не забулось, й не замерло,
„А тілько притихло“.
„Въ люди соромъ показатись,
„Звикъ самъ горювати;
„Сумно стало, якъ прохали
„Мене разъ заграти“.
„На всіхъ глянувъ—всі якъ люди,
„А я про—міжъ ними
„Чудний такий, куди бъ дівавсь
„Зъ горбами своїми!“
„А тутъ думка въ підпомогу,—
„Заграй, не журися;
„Душа въ тебе краща тіла,
„Нею похвалися.
„Нехай вона росправится
„Та має крилами
„По-надъ цими красивими
„Зъ виду головами“.
„Вони зразу понизчають,
„Ти виростишъ живо;
„Ну лишъ грінь імъ свою пісню,
„Нароби імъ дива!“
„І загравъ я—що за пісня
„Виливалась ізъ серця;
„Всі притихли, а надъ ними

„Якъ те море лъстця.
„Я скінчавъ і тихо въ хаті,
„Всі вони мовчали;
„Наче думки й мої пісня
„Поверхъ іхъ літали“.
„Очумались, одумались,—
„Тай сумно ви грали!
„Нудьга така, а ми відъ васть
„Веселого ждали.“
„Й бізъ вашої пісні вудно
„Намъ на світі жити;
„Ми думали: оцей-то нась
„Мусе звеселити.“
„І багацько ще казали,
„Не розслушавъ зъ серця;
„Мовчу стою, тілько скрипка
„У рукахъ трясетця.“
„Я іхъ въ пісні оплакувавъ
„І за нихъ молився;
„А хто міні подякувавъ
„І хто оживився?!“
„Душі зо три, мовъ рідній,
„До мене озвались,
„Щей боязко, щобъ інчії
„Про це невгадали.“
„Не людські сили треба,
„Щобъ іхъ перевчити,
„Нагадати імъ про небо,
„Шеребить лічити“.
„Теперь въ моді одні щоти,
„Про душу й байдуже,
„Нехай вона розщитує,

„О небі петуже.“

„Хай въ великому, святому

„Втіхи не знахде;

„Въ несінітниці, въ забавахъ

„Весь свій вікъ проводє!...“

Тутъ згадались слова—

Якъ той братъ горювавъ,

Що попутали душу забави.

Й що про це тоді візвавъ,

Якъ вже волю втіравъ,

Якъ вони ёму й сердце скували.

„Чуешь—твердо ступай

„На шляху—якімъ ставъ,“

„І за тінню утіхъ не гонися!

„Згине все, пропаде,

„Жисть ні нашо зведе;

„Бачъ, не даромъ і я веселився!..“

„Гей, Степане, не дрімай,

„Ну лишъ коней підгоняй,

„Хай несутця. якъ стріла,

„Нужъ присвистни, заспівай!“

„Эй ви коні—сколи,

„Що веляти почали,

„Мчися тріечка бистрішъ,

„Та хазяїна потішъ!“

„Скоро буде вамъ спочинъ,

„Свіжа паша степова

„Вже добралась до колінъ,

„Онь ажъ хвилю ляга.“

„Въ бистрій річці водопій,
„Добре стійло опівдня...
„Нужъ копайтесь мерщій,
„Жде країнка своя!...“

І летить трійка, поспішаєтца,
Й до земли наче неторкаєтца;
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтца,
Мовъ зъ нудьги й зъ людей насміхаєтца.

~~~~~
Стоіть, запустіла оселя,
Зарісь і посупився садъ;
Надъ ставомъ запліснівшимъ, темнимъ
Високі берези стоять.

Стоять, облутились хороми,
Круги кроїва поросла,
На криші зопрілій і темній
Місцями пробилася трава.

Якъ хмари на небі зійдутьця,
І блискавка ясно бліснє,
Дуби і колишутця й гнутця,
А вітеръ свистить і гуде.

Гуля надъ хоромами й туже,
Ажъ вікна побиті брязкатъ,
І въ інчихъ кімнатахъ калюжі
Відъ блискавки дуже блящасть.

Якъ ніччу такая година
Настигне оселю, тоді

І старий, якъ малая дитина,
Боїтца ії перейти.

І боязно скрізь позирає,
І хрестетця все безперечъ,
І тихо молитву читає,
Щобъ инди не стрівся мертвець.

Т'еперъ вона темна і грізна
Столя, бо місяць сковавсь,
Й до неї, якъ матері рідній,
На трійці Івашко нашъ мчавсь.

Тутъ місяць зъ за хмари проглянувъ,
Тихенький повіявъ вітрець,
І шепчути въ оселі листочки:
Ось їде сумний нашъ жилець!

Широкая вільная пісня
Не разъ пронесетця міжъ насъ;
Ось скоро, ось дзвоночъ вже чути,
Наставъ веселіший нашъ часъ.

„Ну, Степане, моторніше
„Коней біднихъ випрягай,
„Випрягавши, веселішу
„Пісню дома заспівай“.

„Хай відклиknетця, лунає
„Геть далеко за селомъ.
„Будь родиночка привітна,
„Въемъ до тебе ми чоловъ“.

„Бачъ ажъ коней заморили,
„Ускоряли въ рідний край;
„Будь щасливіша, пріязна,
„Насъ, якъ мати, привітай“.

„Нема кращої відъ тебе,
„Де ни бачили землі,
„І зъ собою зновъ до тебе
„Свої пісні привезли“.

„Научило, вже не кинемъ,
„Геть відъ тебе не втечимъ,
„Надоило, нікуди вже
„Незаманять й калачемъ.

„А за те, що ми тікали,
„Край рідаєнькій, нась прости!
„І землі намъ для спочину
„Три аршини попусти!“

. Звеселивъ, Степане, буде!
„Уже всого ти благавъ;
„Стали камнемъ слези въ грудіхъ,
„А то-бъ гарно заридавъ!“

Не такъ малось, та такъ склалось.

Було свято холоднее,
Різдвяное свято.

Снігомъ білимъ повкривані
Низенькій хати.

Діти въ батьківськихъ чоботіхъ,
Въ матиринськихъ свитахъ
Вибігали за ворота
Зъ снігу бабъ ліпили.

А дівчата червоніли
Та носи ховали,
Спиваючи, дрібні слези
Зъ холоду втирали.

Старе вийде, подивитця
Й сковаетця знову,
Раде бъ куди навідатця,
Та холодъ здоровий.

Уцімъ селі стоїть хата,
Сіни ажъ присіли,
Стоять хлівці обідрані,
Тинівъ надцалили.

Й не одна є така хата,
Іхъ такихъ чимало;
До тихъ інчихъ нема діла,
Въ цю одну загляньмо.

Відъ морозу накіпіли
Малесенькі вікна,
Двері въ хаті побіліли,
Снігъ, мовъ срібло, бліска.

Замісць столу стоїть діжка
Зъ варевомъ у хаті;
Бо вже погрібъ завалився
Й нігде лісу взяти.

Молодицл біля печі
Сидить похилилась,
Біля неї дівчинонька
Марно замжурилась.

А на лаві мужикъ лежить
Сумний, якъ недоля.
„Гірко, жінко, въ світі жити,
„Важка наша доля.“

„Іща таки въ день робочій
„Робишъ що, то й легче,
„Такъ іелізе лихо въ очі,
„Въ серце нескребетця.“

„А у празникъ все згадаєшъ,
„Сумъ въ душі великий,
„Робишъ, робишъ і немає
„При чімъ дожить віку.“

„Замолотишъ, купишъ соли,
„Ворошила та сала,
„А чботи просють істи,
„Бо імъ недостало.“

„Кожухъ старий дірявіє,
„Зъ шапки клочча пада;

„Хату въ землю придавлюе,
„Того й гляди, зраде.“

— „Ось послухай мене, серце,“
Промовила жінка,
„Ходімъ въ найми, то й менетця
„Весь нашъ сумъ великий.“

— „У доброго господаря
„Е що істи й пати,
„А за плату зробимъ хату
„Тай будемо жити.“

— „Одежини заробимо,
„Обувище купимъ;
„Оттакъ воно по моему,
„Ходімъ въ найми, ну лишь!—“

„Воно й правду кажешъ, Насте,
„Иди й въ наймахъ дсбре,
„Та те мині—корись часто,
„Отто мое горе!“

„Усе роби, усе роби,
„Й хазяїна бійся,
„Нема волі, свій вікъ губи,
„Та ще й не жалійся.“

— „Петре, Петре, бачъ по наймахъ
„І пани вже служать,
„А живуть же якій гарно,
„Нé чути, не тужать.“—

„Ну балакай, ні вже въ найми
„Нешіду я зъ роду;
„Хочъ і хата впадѣ,—дармѣ,
„Луцче зъ мосту въ воду.“

„То я воленъ—день въ роботі,
„На другий спочину,
„А то роби й безъ охоти,
„Вилауть, левъ кину.“

„Мовчи тоді тай доволі,
„Та лупай очима,
„Тілько думай—якъ би воля,
„Нехай зачепили-бъ“.

„Хоть воно таки буває—
„Іноді й схвальшуешъ,
„Та нехочу таки въ найми,—
„Чи ти, жінко, чуешъ?“

— „Петре, Петре, наші злядні
„Гірше, ніжъ неволя;
„На що воля здалась мині
„Коли така доля.“

„Годі, годі, цокотухо,
„Годі торохтіти;
„На вечерю дядько кликавъ
„Піду, щобъ поспіти.“

„Сестра Векла зостанетца,
„Зъ нею совітайся;

„У васъ серце въ одно бъетця,
„Такъ зъ нею й наймайся.“

„І та вчора—наймісся,
„Наймісся, брате,
„Олягнемось, обуемось,
„Податі заплатимъ“.

„Чи й шкарбъ знайшли,
„Зрозуміли, взяла-бъ лиха мати,
„Терпишъ, терпишъ та слухаешъ,
„Пора вже тікати.“

Скочивъ Петро, посупившишь,
Одігся въ свитину,
Узявъ шапку, побігъ зъ хати
І гримнувъ дверима.

Смеркло, вітеръ вие, туже,
У хатині смутно;
Сидять Векла і Настуся,
Й гомону нечути.

І згадалося тій Насті,
Якъ жила колись-то,
І старенькі батько й мати
Й худоба велика.

Пожаръ случивсь, худібонька
Уся попалала;
Батько й ненъка журилися,
Поки й повмерали.

І на думку прийшло Насті,
Якъ Петра кохала,
Якъ въ садочку его часто
Въ гості дожидала.

І все таке, що минулось,
Чому невертатця.
Теперь одна зосталася
Щоденпая праця.

Засмутніла тяжко Настя,
Якъ про це згадала,
Заплакала, похилилась
Далі й заспівала.

„Літа мої молодії,
Жаль мині за вами,
Лихо мое, незуміла
Зовладати зъ вами“.

„Розсипала літа мої,
Якъ той листъ по веді;
Теперь мині, літа мої,
Позбирати годі “

„Краса моя, якъ росина,
Відъ сонечка згазла
Очі ясні стуманіли,
Відъ слізокъ погасли.“

„Запрягайте, козаченьки,
Коні воронії,

„Та юідемъ догоняти
„Літа молодії“.

„Догнала-жъ я літа мої
„На каменімъ мості,
„Вертайтесь, літа мої,
„Зновъ до мене въ гості.

„Невернемось, невернемось,
„Немаємъ до кого,
„Було бъ же нась шанувати,
„Яєь здоровья свого.

Проспівала й замилася
Дрібними слёзами,—
„Оттаки то літа мої,
„Лихо мині зъ вами!“

— „Годі Насте,“ каже Векла,
„Голубонько, годі!
„Може щастя недалеко
„Й недоленька пройде“.

Ажось стукъ хто-сь підъ віконце,
Тай ставъ розмовляти:
„Пустіть, люди, пустіть, добре,
„Мене почувати.“

— „Вийде, Векло, подивися“
Настя посилає,
„Якъ що шутньне, нехай ввійде
„Та нась розважає“.

Ввійшла въ хату яка-сь жінка
Така гомоюча,—
„Ну памерзлась, ну тай шквиря
„І яка-то злюща.“

„А тутъ въ село приїхала,
„Нідѣ непускають—
„То родина наїхала,
„То свято справляють.“

„Я, бачете, припізнилась,
„Дорога забита,
„Ажъ шкашіка заморилась,
„Таке лихо въ світі!

— „Куди жъ їдете ви, тітко?“
„Въ городъ торгувати,—
„Прийшлося грошій, грошій треба,
„Годі й святкувати.“

— „Та це сами?—Ащожъ таке,
„Хіба мині вперве
„І той рікъ я разъ у фугу
„Трохи незамерзла.

„Зъ чоловікомъ немочь іхать,
„Шинки долюблє;
„Поторгуешъ, ти додому,
„А вінъ завертає.

„І це шинокъ, і онъ кабакъ,
„Давай лишъ підъідемъ;

„Неслухаешъ, такъ щей кулакъ
„На тебе підійме.

„Нехай Хома сидить дома,
„Вправлюсь і безъ нёго;
„Оде міні одна біда—
„Забита дорога..”

„На базарь поспіти треба,
„Щобъ хлібець продати,
„А крий Боже, ще й додому
„Ізъ нимъ повернати.“

— „Дежъ каганчикъ, світи, Векло,“
Настя порядкує,
„Де-сь трохи е горілчини,
„Гостю почастую.“

„А то бідна намерзлася,
„Наче трастця трусе,
„Ось і борщикъ гаряченкій,
„Іжъ, сідай, тітусю!“

„Не погнівайсь за вечерю,
„Не дуже велика;
„Унась свято нероскішне,
„Сідай, сідай тітко!“

— „Та спасибі, мое серце,
„Що жъ се тілько дві васъ?—
„Чоловікъ мій,“ каже Настя,
„Въ гості десь повіявлъ.“

— „І вже то такъ, цей народець
„Любе святкувати,”
Каже гостя, тай присіла
Зъ миски борщъ хлѣбати.

Повечеряла проїжжа,
Помолилась Богу,
„Теперь, тікко, на піч лізтье,
„Грійтесь зъ дороги“.

— „Стрівай лишень, ще до шкапи
„На часъ треба вийти,
„Напою вже нехай завтра,
„Підложу хоть істи.“

— „Ta щей клајза, боронь Боже,
„Чоловікъ недобрий...
„А ось Петро, якъ вернетця,
„Догляне на дворі“.

— „Оде таки чуже добро
„Мерзнуть, доглядати,
„І я таки разокъ який-сь
„Вилізу ізъ хати.“

Подягали, нема Петра,
Довго Настя ждала;
Вже й проїжжа давно храпла,
Й Векла задрімала.

Ждала, ждала тай заснула.
Въ північъ, грюкъ у двері,

Далі въ вікно, „пустіть лишень,
„Коли непомерли.“

Вийшла Настя—це ти Петре?
„А хтожъ другий буде?
„Ізмерзъ, въ хату непускають,
„Ну тай добрі люди!“

„Чий це візъ, чия це шкапа,
„Хто до насъ заіхавъ?
„Несе-жъ кого-сь нечистая
„По такому лиху!“

— „Та це, Петре, проїжжа
„На вічъ упросилась.
„Не пустила-бъ, жалко стало,
„Якъ той листъ трусилась“.

„А на возі мішки які-сь,
„Зъ чимъ вони, питаете?
— „Зъ хлібомъ либоны, продавати
„Въ городъ поспішає“.

„А багацько, жінко Насте,
„Чи ти придивлялася?
„Якъ би намъ це, прохарчитись
„До весни-бъ дostaло“.

Тай зітхнувъ вінъ тяжко, тяжко.
„Де-жъ вона, Настусю?
— „На піч злізла, тамъ тепліше,
„Й вкрилася кожухомъ“.

„Нехай же спить, бідолаха,
„Змерзла, дежъ неспати.
„Іди жъ і ти... Зводижъ, Петре,
„Шкапу на повати“.

„Гараздъ, звожу... я нескоро
„Ввійду теперъ въ хату;
„Добро чуже въ дворі стоїть—
„Треба доглядати“.

Прокинулась проіжжа,
„Хто такий,“ питає?
— „Та то Петро зъ гостей верпувесь,
„Кона наповає“.

„Отъ спасибі, такъ спасибі,
„Дай Боже вамъ щастя!
„Ну тай душно мині стало,
„Голубонько Настє“.

— „Такъ що, тітко, злізай зъ печі,
„Лигай середъ полу.
„Скрію Векла, а мині такъ
„На шічъ саме въ пору“.

„Дежъ въ одній то сорочині
„Вискочила въ сіни,
„Та щей довго розмовляла,
„Тамъ то посиніла!“

Поміцлися місцями
Тай знову поснули.

Чому неспати, якъ на дворі
Мужикъ баравуле....

„Насте, Насте, вставай, серде,“
Петро тихо шепче.
„Чого ти тамъ? Це ти, Векло?“
„Мині Насті треба“.

„Тобі Насті, на що Насті,“
Та зъ просонку меле.
„Вона, чуешъ, оттутъ хропе
„Зъ боку біля мене“.

„Насте, Насте! Та чого ви?“
Крикнула проіжжа,
„Хіба шкапу украдено?
„Хіба нась хто ріже?“

„Насте, Насте,“ Петро крикнувъ,
Тай упавъ на землю,
„Куди ії задівали,
„Де ії постеля?!“

„Нема жінки, оце лихо...“
— „На піч Настя злізла.
„Куди-жъ въ ночі зъ хати пітти,“
Каже зновъ проіжжа.

„Насте, Насте,“ Петро каже,
„Голубонько сиза,
„Коханаая, єдинаая,
„За що я зарізавъ!“

„Чомъ, звертаючись до дому,
„Незамерзъ підъ тиномъ,
„На що мині ти лихому
„Двері відчинила“.

„Чомъ, якъ змія, незлякалась,
„Дверей не заперла;
„Жила-бъ, моя сизокрила,
„Жила-бъ, незамерзла“.

„Світіть світло, мерщій світло,
„Людей накликайте;
„Я зарізавъ свою жінку,
„Усімъ сповіщайте!“

— „Що ти, Петре, каже Векла,
„Десь напився добре:
„Кричить крикомъ—Настя вмерла,
„Ka'зна що говоре“.

— „Тобі кажуть — на пічъ злізла,
„Розбудемо заразъ.
„Таке каже, я зъ просонку
„Bo'зна якъ злякалась“.

„Світи дівко,“ каже гостя,
„Що-сь неладно въ хаті;
„Лучче було-бъ на холоді
„Въ степу ночувати“.

Схопилися вони зъ лякомъ,
Світло засвітили,

Та до печі—тамъ калюжі
Крові закіпіли.

Лежить Настя крівью влита,
Рученьки згорнула.
„Добре-жъ,“ каже проіжжая,
„Добре ти заснула“.

Сюди, туди метнулися
Безъ толку по хаті,
Цалі гостя сунулася
Людей накликати.

Векла бідная трисетця,
Та братові каже:
„Тобі, Петре, неменетця,
„Тебе Богъ накаже!“

„Зъ мене, сестро, й цёго буде,“
Петро відмовляє;
„І мою ще рукою
„Мене Богъ карає“.

„На проіжжу ніжъ гострився,
„А зарізавъ Настю.
„Лихо міні, чомъ неслухавъ,
„Чого ненаймався“.

„Чого зъ дуру я пішався,
„Чого загордився,
„Чомъ коритись добрімъ людямъ
„Змолоду невчився“.

„Чого-жъ люди нейдуть досі,
„Порабъ закувати;
„Годі мині після цёго
„По миру блукати“.

Зійшлись люди сумуючи
Петра ізвязали.
„Утявъ, Петре, цёго зъ тебе
„Ніколи неждали!“

Мовчить Петро, тілько очі
Слізми налилися,
А видъ поблідъ, якъ въ мертвого,
Стоїть похилився.

Зарыдала бідна Векла,
Кинулась до брата.
„Не плачь, сестро — спротиво,
„За гріхъ така й плата!“

„Якъ сковають мою Настю,
„Чуешъ, моя рідна,
„Возьми землі на могилі,
„Незабудь, едина“.

„А якъ прийдешь мене дальші
„Зъ села провожати,
„Даси узликъ землі тії
„Несчастному брату“.

„Піду зъ нею на чужину,
„Збережу до смерти,

„Зъ нею ляжу въ домовину...
„Насте, Насте, серце!“

Черезъ тиждень въ острогъ Петра
Векла провожала;
За воротами скрізь люди
Дивились, стояли.

Ішовъ Петро понурившись,
Нікому ні слова;
Тілько инде зітхне тяжко
Й зведе густі брови.

А якъ зовсімъ зъ села вийшли,
Вінъ промовивъ Веклі:
„Дивний імъ ставъ, і бізъ того
„Въ мене въ серці пекло!“

„Кажуть—тричі дивнимъ людямъ
„Чоловікъ буває:
„Якъ родитця, та женитця,
„Та ще якъ вмерає;“

„А я, сестро, щей вчетверте
„Всімъ дивнимъ роблюся,“
Казавъ Петро на прощання,
Й гірко усміхнувся,

„Якъ би воля,“ додавъ потімъ,
Й очі засвітились,
„Я бъ імъ, я бъ імъ утеръ носа,
„Щобъ такъ недивились“.

„Ми ні тілько Насті жалко,
„Другі бъ хотъ пропали;“
Й махнувъ грізно вінъ рукою,
Ажъ цепъ забряжчала.

Й пішовъ Петро, тиняючись,
Векла заридала,
Поки втерлась, поглянула —
Ледве Й видно стало.
